١٣٨٠ – ԶԻԼԳԱՏԵ – ՀԱ – ԱԼԱԹՈՒՐԳԵ

ԱԼԱՖԻԱՆԿԱ – 27 – ԱՊՐԻԼ – 1864

ԾՆ ԻՐԻՆՃԻ – ՍԷՆԷ ԾՈՒՄԷՐՕ – 546 – ՀԱՐՃԱՄՊԱ – 15 – ԱՊՐԻԼ – 1864

ՄԷՃՄՈՒԹԱՆ

ՀԱՅԱՏԻՍ

Իշխող Սէճմու

ՀԱՎԱՏԻՍԱԹԸ ՄԻԱԹԵՆԵՎԻԵ

Պէյրութ վերջին Ամերիկայի Իպանան։ Յորդ նալուա շաբ հավատիսլէրի օգուրուզ։ Սապրդ Մոհնա տուգասը հաղրէթ-լէրի, պաբ տէֆա Պէյրութ ճանիպլինէ վիբրուա խիւպ, իւմէրայը միլքիսէ վէ ասբէրլիսէ, վէ քեաֆֆէի ահալի թէրաֆընատան իհթիրամաթը ֆայիգա իլէ գապաբ պայրուրմուշ տուր։

Միշարալէհ հաղրէթլէրի Շամը հերիֆ ճանիպլինէ տախի ալիմէթ ի-աէճէք տիր տէնիր։

Ամերիկը Իսպանանին Բէսրուան նահիսէսի ահալիսի, թափու մատասինէ մուխալիֆէթ կէօսթէրմէքտէ օլ-տուզունատան, վալիի Ամերիկ Տավութ բաշա հաղրէթլէրի, ասքերի նիզամիյէի հաղրէթը Շահանէ ճէլալինէ մէճալուր օլուպ, օլ վէճն իլէ պիր թատուր ապէր պունատան չէնա կիւն ադամ, Ամինի թէրաֆընա աղիմէթ իթիմիշ տիր։

Առաֆագար։ Անգլիգանին Շարդ թէրաֆընա, վէ Հինտիստան եօլունատա օլան պուբէպիր տուա, խայը վագըթատան պէրու կեահ Ինկիլիզ վէ կեահ Ֆրանսըզ թէյսիրի ալթընտա օլուպ, պու ատանին ահալիսի սիահ վէ մէղհէպլէրի նէ օլտուզու նամալիմ իսէ տէ, պիր աղ վագըթատան պէրիս Խրիսթիյան օլմագտա օլտուգլարը տախի մալիմ տիր։ Վէ Ինկիլիզլէր Ֆրանսըզ պէյնինատ բօլիթիգա բէգապէթի պուլունտուզու միսալիմ բէգապէթի տախի պուլունուպ, մէղքիր ատալարը Ինկիլիզլէր Իսթիսթիսթանթլարա, վէ Ֆրանսըզլար Պոթալքլէյտ տավէթ իթիմքատէ օլտուգլարը տախի պու ճէղիրէտէ աղ իսթիրալէ մուճիպ օլմամըշ տուր։

Կէչէն սէնէյէ կէլինճէյէտէք, Ֆրանսըզ բօլիթիգասը պու ճէղիրէտէ զալէպէ իթիմքատ օլուպ, ճէղիրէնին Փատիշահը եախոտ Ամերիկ Բատամա նամ քիմէնէ Ֆրանսըզլարա կէրէյի կիպի մէյտան վէրիպ, ահանամէլէր վէ իմիթիազամէլէր տախի իմզալանմըշ ըսը։

Իշլիս նամ պիր Ինկիլիզ միսիօնարը պունա թէ համիրլ իսէմէյիպ, ճէղրէ ահալիսի վէ միւթէպէրանընը զօրպա գալորմայա մուվաֆֆագ օլմուշ ուտու։ Օրպալար իլէ Ամերիկ խայը վագըթ ճէնկէշմէքտէն սօզրա, նիհայէթ զօրպալար սէրայը պասրպ, վէ Ամերիկի էօլտիրիպ, զէվճէսինի եէրինէ Ամերիկ նասր իթիմիշլէր, վէ պաշ վէքիլ իլէ տախի էվլէնմիրմիշլէր իսի։ Օնատան սօզրա պաշլատը Ֆրանսա բօլիթիգասը իպթալ օլուպ, Ինկիլիզ բօլիթիգասը եիւրիմէյէ։

Պու վուգուսաթատան սօզրա, ատայը մէղքիր հագգընատա պիր թագըմ ճաճպիպ հավատիսլէր ճէվէլան իթիմէյէ պաշլատը իսէ տէ, պիրլէր ինանամատըմըզտան, տերճ իթիմիշ խոսք։ Լոքին մուսիսարէն պու հավատիսլէր կէրէյի կիպի տահիհէ զրգմագտա օլտուզունատան, ֆարզ օլուր զիքր իթիմէք։

Բատամա Ամերիկ իշլուն գաթլ օլունմուշ տէյի հէր նէ մէրթէպէ իլան օլունուպ, ղէվճէսի տախի պաշդա գօճայա վարմըշ իսէ տէ, արա սրրա Բատամա տաղ ատը տէյի հավատիսլէր տախի զուհուր իսէր իսի։ Ասն թահրիրաթէ նաղարէն միւշարալէյհին տաղ օլտուզունա պիր շէքք վէ շիւպհէ գալմամըշ կիպի տիր։ Շէօյլէ քի, զօրպալարատան պիր թագըմը վէ պէլբիմ պաշ վէքիլատ պէրպէր օլարագ, քէնտի թէրաֆտարը օլտուգլարընատան, զօրպալար սէրայը պասրպ, Բատամայը բարալայաճագլարընը կէօրմիւքտէ, քէնտիլէրի Ամերիկին օտասընա գօչուպ պիր դաշ եէրինէն զարարսրզճա եարալամըշլար։ Վէ միւշարալէյհ պայրլարգտա, դան բէվան օրթայա եաթրրպ, էօլմիւտէյի զօրպալարա կէօսթէրմիշլէր, վէ զօրպալար գանը վէ ճէնագէ շէբլինտէ եէրէ եաթան Ամերիկի կէօրմիւքտէ խոկեաթ վէ էմին օլուպ, տաղրլմշլար։ Պունուն իւզերինէ Բատամայը գալարրրպ տագլամըշլար, վէ մուալիճէ խիւպ իֆագաթ պուլտուրմուշլար, ֆագաթ սէքիզ այ մէյտանտա կէօրիւնմէմէսինի տախի քէնտիսինէ շարթ պէյան իթմիշլէր։ Պու սէքիզ այ միւհլէթատէն մագսատ շուօլայօր քի, Բատամանընն էօլտիւրթէվաթուր պուլուպ, եէրինէ կէչէն Ամերիկ զէվճինին պաշլրճա Ֆրանսըզ իլէ իմզալաշարը ահանամէլէրի թանընմասընն վէ ֆէսսիս իթմէսին։ Նասրը քի պու պէօյլէ տէ օլտու։ Ամերիկ ճիմ լէսինի թանրմասը վէ պօղտուս, վէ հաթթա եագընատա Ֆրանսայա պաշգա մէմուրլար կէօնտէրիլիպ, եէնի պիր ահանամէ տախի թանընմ օլտուճատագ տրը։ Հէր նէ հալ իսէ, շիմտի քի մէղքիւր ահանամէլէր պօղտուրմուշ տուր։ Բատամանընն տախի մէյտանտա չրգմագ վագթը կէլմիշ օլտուզունատան, միւշարալէյհ պաշ կէօսթէրմէյէ պաշլամըշ տրը։ Վէ ճէզիրէտէ պուլունան Ֆրանսըզ պէյլիք կէմիլէրի գօմանտանլարը միւշարալէյհէ մուավէնէթէ գալդրշըպ, օրալարա ճիվար օլան Ֆրանսըզ մէրքէզլէրինտէն ապէր տախի թալէպ իթմիշլէր տիր։

Պուրալարը բէք տահիհ տիր տէյի քեաֆֆէի Ֆրանսըզ զաղէթալէրին տէն նագլ օլունուր։ Լաքին պիրլէ գալա թէրրար թահգիգէ միւհթաճ պիր շէյ տիր տէրիպ։ Հէր հալտէ պէօյլէ պիր հիքայէ պիւթիւն Լուրպատա պէօյիք թէվաթուր պուլմագտա տրը։

—Ամերիկա կիւնիւ Գարանթինատա ֆէվգէլատէ պիր մէճլիս օլուպ, Ամէմ վէ Գարդաս հուտուտինին Գարանթինատան չրգարրմասընա գարար վէրիլմիշ, վէ սէրագապ թէյլէղրաֆլար իլէ քէյֆիյէթ մէմուրինէ պիլտիրիլմիշ, վէ թահրիրաթ տախի կէօնտէրիլմիշ տիր։

Գարանթինա նէզարէթի, պիրլէ գալա պու թէտպիրի չօգատան պէրիս գուլանմաղը իսի, մուհաֆաղայը սրհհէթը ումումիյէ։ պու տէֆա միւքէ բէք պահալճա տիւշտիւ։

—Գօնֆէտերէյլէր իշլուն Ինկիլթէրատա ալթմըշ պին լիրա դըմէթինտէ օլարագ եարըլըպ, իշի տէմիր, վէ սայրը միւհիմմաթ իլէ տօլու վէլ հասրլ վաբօր վէ մալ ագալի եիւղ պին լիրա գըմէթինտէ պիր կէմի, Ինկիլթէրրա գըրլարընատան այրըլըր այրըմաղ, պիր գայայա չարրըպ, բարալանմըշ, վէ մէլլահ վէ զաղըթանը անճագ ճանլարընը գուրթարագիմիշլէր տիր։

—Գօնֆէրանսա ալաֆրանկա ապրիլին եիրմիսինտէ պաշլանաճագ իսէ տէ, Ամէմանեա մուրախասարը կէճիքմիշ օլտուգլարընատան, պու հաֆթանին կէչէն բաղար իրթէսի կիւնինէ պրրաղրմըշ տրը։ Վէ տէնիր քի մուրախասար մէշվէրէթէ օթուրուր օթուրմաղ, իւք էվվէլ պիր միւթարէքէ մաթրուպ իսէճէքլէր տիր։ Գէզալը Տանիմարգա մէսէլէսի պու գօնֆերանսա թէվիկէ բէղիր օլապիլսէյի հալտէ, արգասընատան Էհ մատասի տախի աչըլաճագ տրը տէնիր։ Վէ պունուն արգասընատան տախի տահա քիմ պիլիր նէլէր։ Հէօյլէ քի Նաբօլէոնատն Բարիստէ թէսավիւր իթմէյի գօնկրէսսօ, Օնարատա իճրա պուլաճագ կիպի կէօրինիր։

—Ամերիկա ապրիլին օնունճու բաղար կիւնիւ, պալօն թէճրիպէսինտէն առլայը, Բարիստէ պիր պէօյիք վէլվէլէ գօրմուշտուր։

Պու անէտէք Նատար վէ սայրրէրինին պունճա մասրաֆը թէճրիպէլէրինտէն պալօնճա հէնիզ պիր սէմրէ հասրլ օլմամըշ իսէ տէ, վէ տահա ուօղրուսու, պիր թագըմ դաբար վէ զկյան հասրլ օլմուշ իսէ տէ, եինէ պունա եէլթէնէնէր ճէսարէթատէն տիւշմէյիպ, էօմրլէրինի վէ վարլըթլէրինի թէհլիքէյէ լիդա իսէրէք, հավատա կէզմէք մէրագընը թէրը իսէմէմէքտէ տիրլէր։

Կէչէն սէնէ Նատարը պաշընա կէլէն ֆէլաքէթատէն սօզրա, Կօտար նամ պալօնճու (քի չէնա սէնէ ադամմայը գալարրրպ տագլամըշլար, վէ մուալիճէ խիւպ իֆագաթ պուլտուրմուշլար, ֆագաթ սէքիզ այ մէյտանտա կէօրիւնմէմէսինի տախի քէնտիսինէ շարթ պէյան իթմիշլէր։ Պու սէքիզ այ միւհլէթատէն մագսատ շուօլայօր քի, Բատամանընն էօլտիւրթէվաթուր պուլուպ, եէրինէ կէչէն Ամերիկ զէվճինին պաշլրճա

այնչափ բարձր է, որ չէ թէ եւ, հապա չափահասու բանիբուն մէկն ալ հոգիւ կրնար, ինչպէս որ պէտք է նէ, նոյնը բացատրել։

Ըստ ընդհանուր ուրախութիւն, վասն զի ա՛նիւթական շէնքիս հիմնադրութենէն ստատուած օգուտը՝ չէ թէ մինակ աղջկանց կրթութեան որոշուած Պարապետաց կարգի մը, չէ թէ մինակ աշակերտուհեաց զանազան դասերուն, չէ թէ մինակ ուսանողական դերդաստաններուն, ու չէ թէ քաղքի մը միայն անձուկ սահմաններուն մէջ կ՚ամփոփուի, հապա ամենուն, ու բոլոր ազգին հոգեւորական ու մտաւորական շահուն հետ սերտ կապակցութիւն ունի։ Մէյ ուրախութիւն, վասն զի մինչև կիսոյ ազգիս մէջ տակաւ սեւին դատարակութեան պատճառաւ դրածուած մխիթարութեան՝ այնպիսի կանոնաւոր ընդարձակութիւն մը կ՚ուտայ, որուն նմանը չի կայ՝ մեզի նկատմամբ՝ բոլոր կէս ըլլալուն բերկրին երեսը։ Բարէր ուրախութեան առիթ, վասն զի մեր կարձաբերձ գաղափարներէն խիստ վեր, ու գրեթէ անըմբռնելի է։ Տէրը չի նեղէր ինձի, որ աս մեծագործութեան մանր պարագաներուն իմանամ։ Չեր իմաստուն մտածմանց կ՚իմանայ, Մեծարգոյ Հանդիսականք, խելամտելը թէ ի՞նչ զոհեր ու ի՞նչ զրկումներ աս մեծագործութեան հիմունք եղած են։

Իսկ բարեգործութեան գալով, չեմ գիտեր արդեն աւելի խօսքերս ուղղեմ։ Ը՞նդ նուիրական բնակարանին արքաղաքն ու ժիր բնակիչներուն արդեօք, որոնք մինչև հիմայ իրենց անձնուէր ջանքովն ու աշխատութեամբը բոլոր ազգին համակրութիւնը ստացած են, չէ՞ նէ ծնողաց, որոնք իրենց զաւակներուն կրթութենը նկատմամբ՝ մեծագոյն ու նոր շրջան մը առջևնին բացուած կը տեսնեն, չէ՞ նէ արդեօք բարի բարոյ, ու մանաւանդ ամենէն աւելի ու ամենայն իրաւամբ այն վեհանձն, այն ազգասէր Գրիգոր, այն անվեհեր ու այն արթուն Հովսեպատեան, որուն Անունն ու Աշխատութիւնը արդէն ամենուն ծանօթ է, որուն համեստութիւնը չի նեղէր ինձի որ զինք յայտնապէս յիշեմ, ու որն որ իր անձնական հանգիստն ու զիւրութիւնը մէկ դի թող տուած, իր հոգւոր հոգացողութիւնը յանձնուած հօտին շահն ու յառաջադիմութիւնը իրեն մտածութենցը նպատակ դրած է....։ Այ՛, անոր կ՚ուզեմ ձեզի հետ։ Մեծարգոյ հանդիսականք, ձեզի հետ, ու բոլոր ազգիս հետ մէկ ու աղ անող, այն Ամենազաւրեալ Աստուած Տիրոջ կ՚ուզեմ իմ այս օրուան բուռը խնդակցութեանս ու բարեմաղթութեանս ուղիղը։ Բայց դարձեալ կը կրկնեմ թէ, ես չեմ կրնար ու իմ ուժէս շատ վեր է այս բարձր, այս մեծ, ու այս ընդհանուր շարհակալութեան պարարը լիով հատուցանել։ Ուստի ես կը ըսեմ. Թող իմ տեղս, մանաւանդ թէ իմ սիրելի ազգիս կողմանէ՝ թող աս շէնքիս հիմունքին տարակին, թող քարերը խօսին ու իմասան ըլլայ Յարութեան Երիապոլիս։

Բերա 25 մարտ 1864։

Ամարտաս Յարութեան Վարժարանի
Գիշերօթիկ Աշակերտուհիք։

ՄԷՏՈՈՒ ԵՒ ԵՐԻՊՈՒՆԻ։

ԿԷ՞Ն ՄԷՏՈՈՒԱՊԱՆ ՊԱՊԻՆԷ ՎԷ ԻՒՐՄ։

Դանք հիմայ Կարապետ վարդապետին գրուածքին վրայ, որն որ աշխարհիս մէջ երևցած ամէն գրուածոց հետ դատաքննութեան տակ կմնայ։ Ինչպէս ինքն ալ կը խոստովանի Երկրագունդը ի սկզբանէ շատ մը ձախորդութեանց հանդիպեցաւ, աս մէկ դի թողով. հեղհեղեալ հատած բաժանորդաց ցանկերն խիստ վհատեցուցիչ են կըսէ վարդապետը. ի վերայ այսր ամենայնի, Ազգին սիրոյն և բարւոյն համար ինքն իր դժուարագին գործը շարունակել կը խոստանայ, եւ ինք ամուսան համար ալ ապրուստ գտած ըլլալով, բարեբարաց ձեռնասուութենէն։ Բայց այս եռքը կը տեսնենք։

Ազգը Երկրագնդի լուրը առածին պէս, մասնաւոր սուրհանդակով մը Կարապետ վարդապետի վեց հարիւր կամ հազար լիրա չի խաւրելուն համար, երկրորդ թուսոյն սկիզբները կըսկսի ընդհանուր Ազգը բամբասել, իբրև լրագրի ճաշակ չունեցող, քաղաքական և ընկերական, մտաւորական և գիտական յառաջադիմութեան անմասն։ Բան մեզ ամենամեծ անիրաւութիւն։ Այսօրվան օրս եթէ մէկը ամէն հայերէն լրագրերը ու պարբերականները առնելու ելլէ, պէտք է որ տարին ԵՐԿՈՒ ՀԱԶԱՐ զուրուշ վճարէ, և եթէ ամէն լրագիր Կարապետ վարդապետին պէս հինգ հարիւրական բաժանորդ պահանջէ, պէտք է որ ազգը ամէն տարի միլիոն մը վճարէ լրագրաց։ Հաւատալի եմ որ ասոր գոնէ կէսը այս օրուան օրս կը վճարէ ազգը լրագրաց, ըստ մեծի մասին՝ ի կորուստ։ Երբ պայծառ հարստութիւնը ու ազգին աղքատութիւնը, Երբոպայի լրագրաց տասնապատիկ ամնութիւնը և ազգային լրագրաց սղութիւնը, անանց կատարելութիւնը և մերայնոց անկատարութիւնը բաղդատելու ելլանք, չէ թէ տեղի կունենանք ազգը բամբասելու, այլ մանաւանդ պէտք է խոստովանինք որ շատ առատաձեռն ազգ մը ունինք առջևնիս, որ այսպիսի անելի գրուածոց, կէս միլիոն տակ կը վճարէ, և եթէ տեղին չի վճարէր, յանցանքը չէ թէ իրն է, այլ մեզ հետ մէկտեղ քանի մը խմբագրայ, որոնք չէ թէ Ազգին հաճելի, այլ նոզիալի գրուածքներով, ազգը մանաւանդ կը տաղտկացունեն, քան թէ կը զուարճացնեն կամ կը կրթեն։

«Փառք Աստուծոյ, կըսէ Կոպէտը »ապրուստ ալ ունինք, պաշտօն ալ, »հասարհեցանք երբէք մեր ուղեղն փո»խել մեր սատմքան լեցուներու հա»մար»։ Ազգը այսպիսի փորը կուշտ Տուտէորդի վարդապետ մը ալ ուներ ժամանակաւ, և չէր ինչ նոր ընդարեգամբ, Թողունք ըսել թէ եթէ մարդ մը իր ուղեղն ջապրի, ինչով արդեօք կապրի...։ Այս թող տաղեսը իր խղճին հարցնէ։ Բայց մեծապատիւ Կոպէտ, երբ հրամանքդ Մանէսմէրի մէջ իրիկունները սեղանիդ վրայ գուցէ հիւթալից պիֆթէքներ, համեղ բլմէրիներ և չէրրի կամ թօրբիրի սրուակներու շարք մը ունիս, և քիչ մը եաքն ալ կոֆ պէֆ մը, պէտք է գիտնաս որ բամբասած արևելքիդ մէջ, բամբասած ազգիդ մէկ մեծագոյն մասը, ոչ ապրուստ ունի և ոչ պաշտօն։ Եւ երբ շատ մը ազգայիններդ հոս տուամսոյ կը լլկին հրամանքդ գոնէ վեց հարիւր լիրա մը ալ գաբձեալ անոնցմէ կորզել կուզես քու անապարծութիւնդ յագեցնելու համար, որն որ ահա չենք դանդաղիր հոս ձեզի ապացուցանելու։

Նախ և յառաջ, տարին քսան և հինգ շիլին պահանջած լրագիրդ, Ազգին ամենեին նոր լուր մը չի կրնար տալ. քանի որ հեռագիր ունինք, և Փարիզ և Լօնտոն մեզի վեցօրեայ ճանապարհ է. մենք և ուրիշները միշտ քենէ գոնէ շաբաթ մը յառաջ կը հրատարակենք այն լուրերը, որ ձեր գրիչը Թուիպաց և Ալմոֆոյ լեզուէն շատ խժդժալուր դաւառական կամ գռեհկական լեզուաւ մը զայն տասը կամ տասնըհինգ օր եաքը ազգին պիտի ծանուցանէ. ուրեմն լրագրդ այս մասը ազգին բոլորովին անպիտան է, նա մանաւանդ թէ անտանելի գլխացաւութիւն մը։

Երկրորդ. չէ թէ հրամայեր, այլ աղաչեր էինք որ եթէ կարելի է, և եթէ կամիս, կրօնական նիւթերու վրայ չի գրես. ասիկայ թէթևամտութեամբ մը չըրինք մենք։ Պախճանեալ մեծանուն Կաթողիկոս մը քեզի համար հոս գրած էր, չիտեմ քանի տարի յառաջ։ Ոգեւորեալ ի սուրբ Հոգւոյն Աղաղակեսցուք ի Քրիստոսի Տէրանց Տեառնէ Յիսուսի Հոգեւոր հայրն կը նշանակէ, որուն որ եկեղեցւոյ գլուխ մը զձեզ ապականիչ կը ճանչնայ։ Ազգէսը հիմայ մեծցած է, զգուշութիւնն ալ հարկ է որ մեծնայ։ Գիտենք նաև կենդանի Կաթողիկոս մը ինչ կարծիք ունի ձեր վրայ, իր եկեղեցիով մէկ տեղ, և խօսքը մեջերնիս մնայ, հրամանացդ կրօնական համբաւը այս կողմերս խիստ դայթակղեցուցիչ է, որպէս զի ձեր կրօնական գաղափարները արդիւնք մը ունենան։ Դարձեալ ազգին իսկական օգուտը կը պահանջէ, որ այս փափուկ նիւթը, մանաւանդ աղտոտ ձեռքերով շատ մը չի խառնուի. Դ՚ ոչ յերեխայից, Դ՚ ոչ է ԲԷՐԷՀԱՍԱՊԷՅ, և Դ՚ ոչ յապաշխարողաց և յանմաղթից Մերյեսցի յապոստաձայն խորհուրդս։ Այս սքանչելի պատգամը, ամէն օր Ազգին ականջը կը հնչէ, և ազգին մեծագոյն մասը, թողութիւն կընէք մեր համարձակութեանը, զձեզ թերահաւատ և անմաքուր ոմն կը ճանչնայ։ Մենք այս պատճառաւ, բայց պատճառը ծածկելով աղաչած էինք որ, այս փափուկ կէտէն զգուշանաք։ Հիմայ որ պատճառը գիտէք, գրեցէք ինչ որ կուզէք, որչափ որ կը կամիք։

Երրորդ. խնդրեր էինք որ գիտնական մասն ալ զանց առնէք. վասնզի ձեր առաջին թուսոյն մէջ ձեր գիտութեան ասպիճանը չափեր էինք։ Հրամանացդ այնպէս եկեր է, որ Եւրոպայի երևելի գիտնականաց անուններըը արտասանել գիտնալով, հրամանքդ դիտանալ ալ անոնցմէ մէկը եղեր էք. բայց ձեր գրուածքը ասոր հակառակը կը վկայէ. գրութիւններդ ոչ եթէ մէկը բան մը կրնայ հասկնալ, այլ և նոյն իսկ ձեր գրածը, ձեր իսկ չհասկցած ըլլալը յայտնի է. բայց ձեր նպատակը ուրիշ է. կուզէք անիմանալի բաներ գրել որ, պարզամիտներ չի հասկնալով զարմանան և յափշտակուին։

Յողոն ի ճաթր յայեր ամբոռ,
Խոշ-ն դի-դել ի յոմբ անկոռ, ան։

գրպան ալ ժամանակաւ այսպիսի պատիւ մը կը պահանջէր. բայց այս դարերը շատոնց անցած են. եթէ հրամանքդ գիտնական ես, գրէ բնագիտութիւն մը, գրէ քիմիագիտութիւն մը, գրէ ամբողջ գիրք մը, որն որ մինչև հիմայ ազգին մէջ գտնուածներէն առաւելութիւն մը ունենան, այս է Ազգին ծառայելը, և ոչ թէ քանի մը գիտնականաց հատուածները, հայերենի թարգմանել կարծելով հայերէնն ոչ ուզուզել, գիտութիւնն ալ, միայն ձեր անապարծութիւնը փառաւորելու համար։ Գիտութիւն և լեզու, լոկ անապարծութեան մը զոհել, ի՞նչ յանդգնութիւն։

Վերջապէս ձեզի ազաչեր էինք որ քաղաքական խորհրդածութիւններ ընէք, ու արհեստներու, գիւտերու ու վաճառականութեան վրայ ընդարձակօրէն գրէք։

Յայտ էր արդարև ձեր և Ազգին խնդրան օգուտը։ Եթէ քաղաքագիտութեան անծանօթ էիք, Մանչէսթէրի պէս տեղ մը ապրելով, արհեստներու, գիւտերու, ու վաճառականութեան վրայ ինչ օգտակար բաներ չէիք կրնար գրել. ինչ նոր գործիքներ չէիք կրնար ստորագրել. ինչ նոր գաղափարներ չէիք կրնար տալ, որն որ հաղորդաւոր արհեստաւորաց նոր հարստութեանց դուռներ կրնար բանալ։ Բայց ձեր վախճանը այս չէ. դուք կուզէք փառաւորվիլ. մեր ամենաարդար պահանջմունքը ծաղրելու կելլէք, և յետին ագիտութեամբ և իմաստակութեամբ մեզի հասկնալ կուզէք, որ առանց գիտութեան արհեստ չըլլար։ Իրաւ թէ մենք գիտութիւն չունէինք, կամ արհեստ մը չգիտէինք, կամ թէ չէինք կրնար տանք իրարմէ զանազանել. ինչ ապշութիւն, ինչ կուրութիւն, կամ թէ ինչ խղճմտանքի բռնաբարութիւն։ Երբ բոլոր Ընդդիմ, բոլոր Եւրոպա, այսօրուան օրս, այնչափ գործնական գիտութիւններ կուտան արհեստաւորաց որ որչափ կարելի է գիտութեանց տեսական դժուարութիւնները զանց առնելով, կարեւոր արդիւնաւոր արհեստներու զբաղիլ. ինչ գրքեր, ինչ գործիքներ չեն հնարուած այսպիսի գիտութեանց համար. ինչ գործիքներ ամբողջ գիտութիւն մը չեն պարունակեր։ որանք միայն դարձնելով մը հասարակ գործաւոր մը կուներնայ այնպիսի արդիւնք մը, որն որ եթէ ուսմամբ և գիտութեամբ ըներ, տասը տարուան կը կարօտէր. իսկ վաճառականութիւնը. ինչ անբաւ դանձեր չի պարունակեր բոլոր արևելքի մը համար, բայց Կարապետ վարդապետը նախամեծար կը համարի, Փրօֆեսորատի հետ կռուիլ ու երիտասարդներուն մինչև բաղդրութիւնը լուծել, միշտ ազգին մեծագոյն բարեացը համար։ Այս անհուն բարձրութենէն մէկէն ի մէկ գիտնականները և արհեստները կը գլորի, և ամբողջ երեսներ կը ելցնէ, իր կարծեցեալ անհամ և անհաստ զուարճալիքներով։ «Գիտնին որ տեսակ պատուզէն կը շինուի»։ Հմ գիտեր տէր իմ. ինչ անխելք ապայ ես դու, ինչ էր կերածդ որ տասը Մէհմէտին այգիէն գողցար. ծեծ, տէր իմ։» Եւ պէտք է որ ազգը Շահնազարեան Կարապետ վարդապետին տարին վեց հարիւր լիրա վճարէ, որ այսպիսի զուարճալի գիտութիւններ ալ սովրի, կամ թէ համոզուի որ, Տէն Վիշօթին ալ ասպետ մը էր, և Տուտէորդին ալ վարդապետ մը։ Երբ ամբողջ ազգ մը, իր ամենակարեւոր և անհրաժեշտ ծախքերը համար գեր մարդ գլուխ եօթանասուն գահեկան վճարելու կը դանդաղի, չեմ կարծեր որ անոր կրկինը վճարէ անապարծութիւն մը փառաւորելու համար։ և առանց մարդասիրական ոգի ունենալու կրնամ հիմակուց դուշակել, որ Երկրագունդը եկամտի անօրութիւնէն շատ պիսի պայթի։ Եւ ահա մեր վերջին խօսքը։

ՊՈՂՈՍ ՀՈՎՍԷՊՈՒ։

Օրմ. 20 Մարտ։ Անքսիդօ խմբագրաթերթ Մագսիմիլիանի, զէվզիսի իւլ պերապէր Բարա հաղորդիչի հուսրուանա գազաչ խաբուպ, վաֆիր միլաղաթի իմմիշ սիր։ Իմիէ բարմաղաս միւ շարալէյհ Օսմանա մուդիմ սապրզ Նարօղլի գրաք եբինճի Ֆրանսա ադա տախի վիգիմա վէրմիշտիր, քէ զայիք գրալը միւ շարալէյհին ֆամիլիասընա, վէ գարտնոզ Ենիմանլըխ։

Մաշամբոր խմբագրաթերթու միւ շարալէյհ պէր պէօյիւք զիանֆէթ վէրմիշ սիր, վէ թատաման անեղրա, գարտինալարը, Օսմա վիքիլասընը, և էյնէրի վէ Օսմանքիշիգատակ կանանցը տախի գազաչ իմմիշ սիր։

Օրմ. 9. Մարտ։ Օսմանա մուդիմ Ֆրանսըզ ազգերի իւլ Բարա ազգերի պէյնինակ աշքերը զատանէթ ալիշ պ, պազէն պիրի պիրինի վուրուզ հօշ ալիբարիքերի տախի մաշիմ ալիր։ Գաւ ատֆա Ֆրանսըզին պէրբիսէ վէ Բաբանին պահրիսէ ազգերի պէյնինակ տախի Զիվիթա Ալիքիասա պէօյլէ պիր չէյ վագի օլմուշ օլմազ իւլ քէյֆիյաթը շաւ վէճհ իւլ նագլ օլունուր։

Բարա գօրվէթինանէն, իւրի պահրիսէ ազգերի պուլունան պիր գահվէյէ, պիր գաչաա Ֆրանսըզ ազգերի կիրիր, վէ ալիքքեանճրան պիրրա խթէրլէր. ալիքքեանճը տախի իրի պուգալ կէթիրիր։

Ֆրանսըզլար պուգգալարը գատէ նէրլիսէ պօշալթարդ տա պազարքի պէրրագ սօուգ սու տուր։ Տիքքեանտա հազար օլանլար կիւմիւշէրինի թուքթամազլար, իլա մէգքիր իրի պահրիսէ նէֆէրի, չաթլամա տէրէճէլերինան գահգահա գօրարրլար տէֆա տէֆա թէքրարլարլար. օ գատարաաք քի, Ֆրանսըզ ազգերի չագարլար քի, պու տէքքի քէնարիքերինէ խատէն մէգքիր իրի մանէլ ալիր, վէ իհթիմալ ալը հագդլարը տա վարլար։

Հէր նէ հալ իսէ, Ֆրանսարդար ալթէշ քիսիլի, Բարանին պահրիսէ ազգերինէ էմր իսէրլէր քի անինան ալիքքեանտան չրդարնար։ Գանդար պիր տարաղդ ազգարը ջրդար կիպի կէօրիւնիւր, թէքրար իշերի կիրէրէք, պու տէֆտա քէնարիքերի Ֆրանսըզլարա էմր իսէրլէր քի չարպուգ ալշարը ջրդարնար։ Վէ պուհանան նէթիճէսի շու օլուր քի, Բարա վէ Ֆրանսըզ ազգերի պօղազ պօղազա կէլելէր վէ նիհայէթ Ֆրանսըզին պիր ազգերի էօլուր եէրէ ալուշէր։

Գանանան իւզերինէ Բարա ազգերի գաչար. ըստին քէյֆիյէթ մէմլէքէթատ աշքերը թէվճիհ ալուրլարանան, Ֆրանսըզ ազգերի գօմանանանը չէ հրին գարուլարընը էյվիրթիր, վէ Բարա մարնէլէրի նէրէատ իսէ տէրագագ պուլունմասընը էմր իսէր։

Լէքսէրի եէրլէրատ վէ խուսուսի իւլէ Եւրոպատա, էսկի վագիթլարատան գալա պիր ատէթ վար ալը քի, քիլիսէ, մանասթիրը վէ էմանալի օլան վէ մահալը մուպարէքէ թէսմիսէ օլունան եէրլէրէ զապթէթ կիրէմէդ, վէ պուրարարա սըզընան գագահաթը էքսէրիա գուրթուլուր. պու ատէթ շիմ ալիէրատ, խուսուսի իւլէ բօլիթիգա գագահաթլարը հագդընտա իմրա

ՄԻՇՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԿԱԶԵՍՈՅ ԸՊՐԻԼ, 15 ՉՈՐՔՇԱԲԹԻ

սելու, այլ մանաւանդ պէտք է խոստովանինք որ շատ առատաձեռն ազգ մը ունինք առջևնիս, որ այսպիսի անելի գրուածոց, կէս միլիոն տակ կը վճարէ, և եթէ տեղին չի վճարէր, յանցանքը չէ թէ իրն է, այլ մեզ հետ մէկտեղ քանի մը խմբագրայ, որոնք չէ թէ Ազգին հաճելի, այլ նոզիալի գրուածքներով, ազգը մանաւանդ կը տաղտկացունեն, քան թէ կը զուարճացնեն կամ կը կրթեն։

«Փառք Աստուծոյ, կըսէ Կոպէտը »ապրուստ ալ ունինք, պաշտօն ալ, »հասարհեցանք երբէք մեր ուղեղն փո»խել մեր սատմքան լեցուներու հա»մար»։ Ազգը այսպիսի փորը կուշտ Տուտէորդի վարդապետ մը ալ ուներ ժամանակաւ, և չէր ինչ նոր ընդարեգամբ, Թողունք ըսել թէ եթէ մարդ մը իր ուղեղն ջապրի, ինչով արդեօք կապրի...։ Այս թող տաղեսը իր խղճին հարցնէ։ Բայց մեծապատիւ Կոպէտ, երբ հրամանքդ Մանէսմէրի մէջ իրիկունները սեղանիդ վրայ գուցէ հիւթալից պիֆթէքներ, համեղ բլմէրիներ և չէրրի կամ թօրբիրի սրուակներու շարք մը ունիս, և քիչ մը եաքն ալ կոֆ պէֆ մը, պէտք է գիտնաս որ բամբասած արևելքիդ մէջ, բամբասած ազգիդ մէկ մեծագոյն մասը, ոչ ապրուստ ունի և ոչ պաշտօն։ Եւ երբ շատ մը ազգայիններդ հոս տուամսոյ կը լլկին հրամանքդ գոնէ վեց հարիւր լիրա մը ալ գաբձեալ անոնցմէ կորզել կուզես քու անապարծութիւնդ յագեցնելու համար, որն որ ահա չենք դանդաղիր հոս ձեզի ապացուցանելու։

Նախ և յառաջ, տարին քսան և հինգ շիլին պահանջած լրագիրդ, Ազգին ամենեին նոր լուր մը չի կրնար տալ. քանի որ հեռագիր ունինք, և Փարիզ և Լօնտոն մեզի վեցօրեայ ճանապարհ է. մենք և ուրիշները միշտ քենէ գոնէ շաբաթ մը յառաջ կը հրատարակենք այն լուրերը, որ ձեր գրիչը Թուիպաց և Ալմոֆոյ լեզուէն շատ խժդժալուր դաւառական կամ գռեհկական լեզուաւ մը զայն տասը կամ տասնըհինգ օր եաքը ազգին պիտի ծանուցանէ. ուրեմն լրագրդ այս մասը ազգին բոլորովին անպիտան է, նա մանաւանդ թէ անտանելի գլխացաւութիւն մը։

Երրորդ. չէ թէ հրամայեր, այլ աղաչեր էինք որ եթէ կարելի է, և եթէ կամիս, կրօնական նիւթերու վրայ չի գրես. ասիկայ թէթևամտութեամբ մը չըրինք մենք։ Պախճանեալ մեծանուն Կաթողիկոս մը քեզի համար հոս գրած էր, չիտեմ քանի տարի յառաջ։ Ոգեւորեալ ի սուրբ Հոգւոյն Աղաղակեսցուք ի Քրիստոսի Տէրանց Տեառնէ Յիսուսի Հոգեւոր հայրն կը նշանակէ, որուն որ եկեղեցւոյ գլուխ մը զձեզ ապականիչ կը ճանչնայ։ Ազգէսը հիմայ մեծցած է, զգուշութիւնն ալ հարկ է որ մեծնայ։ Գիտենք նաև կենդանի Կաթողիկոս մը ինչ կարծիք ունի ձեր վրայ, իր եկեղեցիով մէկ տեղ, և խօսքը մեջերնիս մնայ, հրամանացդ կրօնական համբաւը այս կողմերս խիստ դայթակղեցուցիչ է, որպէս զի ձեր կրօնական գաղափարները արդիւնք մը ունենան։ Դարձեալ ազգին իսկական օգուտը կը պահանջէ, որ այս փափուկ նիւթը, մանաւանդ աղտոտ ձեռքերով շատ մը չի խառնուի. Դ՚ ոչ յերեխայից, Դ՚ ոչ է ԲԷՐԷՀԱՍԱՊԷՅ, և Դ՚ ոչ յապաշխարողաց և յանմաղթից Մերյեսցի յապոստաձայն խորհուրդս։ Այս սքանչելի պատգամը, ամէն օր Ազգին ականջը կը հնչէ, և ազգին մեծագոյն մասը, թողութիւն կընէք մեր համարձակութեանը, զձեզ թերահաւատ և անմաքուր ոմն կը ճանչնայ։ Մենք այս պատճառաւ, բայց պատճառը ծածկելով աղաչած էինք որ, այս փափուկ կէտէն զգուշանաք։ Հիմայ որ պատճառը գիտէք, գրեցէք ինչ որ կուզէք, որչափ որ կը կամիք։

Երրորդ. խնդրեր էինք որ գիտնական մասն ալ զանց առնէք. վասնզի ձեր առաջին թուսոյն մէջ ձեր գիտութեան ասպիճանը չափեր էինք։ Հրամանացդ այնպէս եկեր է, որ Եւրոպայի երևելի գիտնականաց անուններըը արտասանել գիտնալով, հրամանքդ դիտանալ ալ անոնցմէ մէկը եղեր էք. բայց ձեր գրուածքը ասոր հակառակը կը վկայէ. գրութիւններդ ոչ եթէ մէկը բան մը կրնայ հասկնալ, այլ և նոյն իսկ ձեր գրածը, ձեր իսկ չհասկցած ըլլալը յայտնի է. բայց ձեր նպատակը ուրիշ է. կուզէք անիմանալի բաներ գրել որ, պարզամիտներ չի հասկնալով զարմանան և յափշտակուին։

Յողոն ի ճաթր յայեր ամբոռ,
Խոշ-ն դի-դել ի յոմբ անկոռ, ան։

գրպան ալ ժամանակաւ այսպիսի պատիւ մը կը պահանջէր. բայց այս դարերը շատոնց անցած են. եթէ հրամանքդ գիտնական ես, գրէ բնագիտութիւն մը, գրէ քիմիագիտութիւն մը, գրէ ամբողջ գիրք մը, որն որ մինչև հիմայ ազգին մէջ գտնուածներէն առաւելութիւն մը ունենան, այս է Ազգին ծառայելը, և ոչ թէ քանի մը գիտնականաց հատուածները, հայերենի թարգմանել կարծելով հայերէնն ոչ տաղտկացնել, գիտութիւնն ալ, միայն ձեր անապարծութիւնը փառաւորելու համար։ Գիտութիւն և լեզու, լոկ անապարծութեան մը զոհել, ի՞նչ յանդգնութիւն։

Վերջապէս ձեզի ազաչեր էինք որ քաղաքական խորհրդածութիւններ ընէք, ու արհեստներու, գիւտերու ու վաճառականութեան վրայ ընդարձակօրէն գրէք։

Յայտ էր արդարև ձեր և Ազգին խնդրան օգուտը։ Եթէ քաղաքագիտութեան անծանօթ էիք, Մանչէսթէրի պէս տեղ մը ապրելով, արհեստներու, գիւտերու, ու վաճառականութեան վրայ ինչ օգտակար բաներ չէիք կրնար գրել. ինչ նոր գործիքներ չէիք կրնար ստորագրել. ինչ նոր գաղափարներ չէիք կրնար տալ, որն որ հաղորդաւոր արհեստաւորաց նոր հարստութեանց դուռներ կրնար բանալ։ Բայց ձեր վախճանը այս չէ. դուք կուզէք փառաւորվիլ. մեր ամենաարդար պահանջմունքը ծաղրելու կելլէք, և յետին ագիտութեամբ և իմաստակութեամբ մեզի հասկցնել կուզէք, որ առանց գիտութեան արհեստ չըլլար։ Իրաւ թէ մենք գիտութիւն չունէինք, կամ արհեստ մը չգիտէինք, կամ թէ չէինք կրնար տանք իրարմէ զանազանել. ինչ ապշութիւն, ինչ կուրութիւն, կամ թէ ինչ խղճմտանքի բռնաբարութիւն։ Երբ բոլոր Ընդդիմ, բոլոր Եւրոպա, այսօրուան օրս, այնչափ գործնական գիտութիւններ կուտան արհեստաւորաց որ որչափ կարելի է գիտութեանց տեսական դժուարութիւնները զանց առնելով, կարեւոր արդիւնաւոր արհեստներու զբաղիլ. ինչ գրքեր, ինչ գործիքներ չեն հնարուած այսպիսի գիտութեանց համար. ինչ գործիքներ ամբողջ գիտութիւն մը չեն պարունակեր։ որանք միայն դարձնելով մը հասարակ գործաւոր մը կուներնայ այնպիսի արդիւնք մը, որն որ եթէ ուսմամբ և գիտութեամբ ըներ, տասը տարուան կը կարօտէր. իսկ վաճառականութիւնը. ինչ անբաւ դանձեր չի պարունակեր բոլոր արևելքի մը համար, բայց Կարապետ վարդապետը նախամեծար կը համարի, Փրօֆեսորատի հետ կռուիլ ու երիտասարդներուն մինչև բաղդրութիւնը լուծել, միշտ ազգին մեծագոյն բարեացը համար։ Այս անհուն բարձրութենէն մէկէն ի մէկ գիտնականները և արհեստները կը գլորի, և ամբողջ երեսներ կը ելցնէ, իր կարծեցեալ անհամ և անհաստ զուարճալիքներով։ «Գիտնին որ տեսակ պատուզէն կը շինուի»։ Հմ գիտեր տէր իմ. ինչ անխելք ապայ ես դու, ինչ էր կերածդ որ տասը Մէհմէտին այգիէն գողցար. ծեծ, տէր իմ։» Եւ պէտք է որ ազգը Շահնազարեան Կարապետ վարդապետին տարին վեց հարիւր լիրա վճարէ, որ այսպիսի զուարճալի գիտութիւններ ալ սովրի, կամ թէ համոզուի որ, Տէն Վիշօթին ալ ասպետ մը էր, և Տուտէորդին ալ վարդապետ մը։ Երբ ամբողջ ազգ մը, իր ամենակարեւոր և անհրաժեշտ ծախքերը համար գեր մարդ գլուխ եօթանասուն գահեկան վճարելու կը դանդաղի, չեմ կարծեր որ անոր կրկինը վճարէ անապարծութիւն մը փառաւորելու համար։ և առանց մարդասիրական ոգի ունենալու կրնամ հիմակուց դուշակել, որ Երկրագունդը եկամտի անօրութիւնէն շատ պիսի պայթի։ Եւ ահա մեր վերջին խօսքը։

ՊՈՂՈՍ ՀՈՎՍԷՊՈՒ։

Օրմ. 20 Մարտ։ Անքսիդօ խմբագրաթերթու Մագսիմիլիանի, զէվզիսի իւլ պերապէր Բարա հաղորդիչի հուսրուանա գազաչ խաբուպ, վաֆիր միլաղաթի իմմիշ սիր։ Իմիէ բարմաղաս միւ շարալէյհ Օսմանա մուդիմ սապրզ Նարօղլի գրաք եբինճի Ֆրանսա ադա տախի վիգիմա վէրմիշտիր, քէ զայիք գրալը միւ շարալէյհին ֆամիլիասընա, վէ գարտնոզ Ենիմանլըխ։

Մաշամբոր խմբագրաթերթու միւ շարալէյհ պէր պէօյիւք զիանֆէթ վէրմիշ սիր, վէ թատաման անեղրա, գարտինալարը, Օսմա վիքիլասընը, և էյնէրի վէ Օսմանքիշիգատակ կանանցը տախի գազաչ իմմիշ սիր։

Օրմ. 9. Մարտ։ Օսմանա մուդիմ Ֆրանսըզ ազգերի իւլ Բարա ազգերի պէյնինակ աշքերը զատանէթ ալիշ պ, պազէն պիրի պիրինի վուրուզ հօշ ալիբարիքերի տախի մաշիմ ալիր։ Գաւ ատֆա Ֆրանսըզին պէրբիսէ վէ Բաբանին պահրիսէ ազգերի պէյնինակ տախի Զիվիթա Ալիքիասա պէօյլէ պիր չէյ վագի օլմուշ օլմազ իւլ քէյֆիյաթը շաւ վէճհ իւլ նագլ օլունուր։

Բարա գօրվէթինանէն, իւրի պահրիսէ ազգերի պուլունան պիր գահվէյէ, պիր գաչաա Ֆրանսըզ ազգերի կիրիր, վէ ալիքքեանճրան պիրրա խթէրլէր. ալիքքեանճը տախի իրի պուգալ կէթիրիր։

Ֆրանսըզլար պուգգալարը գատէ նէրլիսէ պօշալթարդ տա պազարքի պէրրագ սօուգ սու տուր։ Տիքքեանտա հազար օլանլար կիւմիւշէրինի թուքթամազլար, իլա մէգքիր իրի պահրիսէ նէֆէրի, չաթլամա տէրէճէլերինան գահգահա գօրարրլար տէֆա տէֆա թէքրարլարլար. օ գատարաաք քի, Ֆրանսըզ ազգերի չագարլար քի, պու տէքքի քէնարիքերինէ խատէն մէգքիր իրի մանէլ ալիր, վէ իհթիմալ ալը հագդլարը տա վարլար։

Հէր նէ հալ իսէ, Ֆրանսարդար ալթէշ քիսիլի, Բարանին պահրիսէ ազգերինէ էմր իսէրլէր քի անինան ալիքքեանտան չրդարնար։ Գանդար պիր տարաղդ ազգարը ջրդար կիպի կէօրիւնիւր, թէքրար իշերի կիրէրէք, պու տէֆտա քէնարիքերի Ֆրանսըզլարա էմր իսէրլէր քի չարպուգ ալշարը ջրդարնար։ Վէ պուհանան նէթիճէսի շու օլուր քի, Բարա վէ Ֆրանսըզ ազգերի պօղազ պօղազա կէլելէր վէ նիհայէթ Ֆրանսըզին պիր ազգերի էօլուր եէրէ ալուշէր։

Գանանան իւզերինէ Բարա ազգերի գաչար. ըստին քէյֆիյէթ մէմլէքէթատ աշքերը թէվճիհ ալուրլարանան, Ֆրանսըզ ազգերի գօմանանանը չէ հրին գարուլարընը էյվիրթիր, վէ Բարա մարնէլէրի նէրէատ իսէ տէրագագ պուլունմասընը էմր իսէր։

Լէքսէրի եէրլէրատ վէ խուսուսի իւլէ Եւրոպատա, էսկի վագիթլարատան գալա պիր ատէթ վար ալը քի, քիլիսէ, մանասթիրը վէ էմանալի օլան վէ մահալը մուպարէքէ թէսմիսէ օլունան եէրլէրէ զապթէթ կիրէմէդ, վէ պուրարարա սըզընան գագահաթը էքսէրիա գուրթուլուր. պու ատէթ շիմ ալիէրատ, խուսուսի իւլէ բօլիթիգա գագահաթլարը հագդընտա իմրա

օրէնսդրաց, հէր եէր արանցմագտա խսէ տէ, տահա ալա սրբա էջրէ զա-պիթ կիրէմէզ եէրլէր տէ պուլուն-պիկը. լաքին Ֆրանսըզ գօմանտանը շիտէթլէ այտզ պատրաստանան, հէր տէլիք տէշիք արաշթիրըլըպ, մարնէլ-էր պուլունուբ վէ Ֆրանսըզա թէս-լիմ օլունուբ։

Իրթէսի կիւն էօյէն Ֆրանսըզ նէֆէրինին ճէնազէսի պէցիւք ալայ իլէ գալըսըլըպ, գօմանտան էմր խէր-քի, չէհրատէ նէ գատար ապքէր վար խէ ճէնազէտէ պուլունուն։ Բաբա ապքէրի զապթանընին տախի պու-լունմասը իճապ խէր, պունդար թէ-լէզրաֆ իլէ Խմատան Թալիմաթ խա-թէրլէր. վէ խապէր կէլիր քի պու-լունմասընդար։

—Այտըն էյտալէթինէ մուախխարէն կէրէյի կիսի բահմէթ տիւշիւշ օլ-տուզունան, պիաֆնիին թասալա կէ-րէյի կիսի ֆէյդ իւ պէրէքէաթ մէմուլ օլունուբ։ Ֆագաթ չէքիրկէ զունու-րի տախի մէմուլ օլունուզունան, զապթանը պէրատ թէշվիգաթը իլէ, հէր քէս թարլարարա տէօքիւլիւպ, չէքիրկէ թօփրամայա տէվամ իթմէք-տէ տիր։ Թասֆիւպ շայեան չէյ, պու անէտէք ալթը եիւզ պին օղդա թօփ-լանմըշ օլտուղու հալատէ, տահա վար ըմըշ. լաքին պու ճիհէթլէ տէվամ օ-լունուզու հալատէ, պու պէլիյէտէն տախի խէլաս օլունմասը մէմուլտուր։

ԱԷՀՎԷՐ.

Կէչէն 544 նումէրօմուզա տէրճ օ-լունան միւրապահա նիզամնատա պա-զը գալէմ սէհվի պուլունուզու մա-էթթէէսիւֆ պէյան օլունուպ, գա-պահաթ հէր նէ գատար պիզատ տէ-յիկ խսէ տէ, Կ. Փանոսեան տօսթու-մուզուն մուհագագ իսթարը իւ-զէրինէ պու տէֆա թասհիհ խէրիպ։

Իւչիւնճիւ պէնտին ան տէրանու-ճիւ սրբասընտա օլան Մուհամէտ լու-զէթի եաղնըշ օլուպ, տօզրուստու մո-ամէլէ օլաճագ տըր։

Տէօրթիւնճիւ պէնտին եիրմի սէ-քիզնճի սրբասընտա օլան օլաճագ լու-զէթի եաղնըշ օլուպ, տօզրուստու օվ-յաճագ տըր։

Բէզալիք պէշնճի պէնտին սէքիզ-նճի սրբասընտա օլան օլաճագ լու-զէթի, թէքբար եաղնըշ օլուպ, տօզ-բուստու օվյաճագ տըր։

Խազինէի ճէլիզէի մալիյէ թահսի-լատ մէմուրլիյէթի Վան վէ Հէբեարի մութասարրըֆը ասպրգ միլիմիրան-տէն Վէյսի բաշայէ։

— Լրիքեանը հարպկէի հաղրէթը Շահանէ գայիմմագամլրինանէն Մէհ-մէտ պէյ իւհտէսինէ սիվարի միրա-ըսլըպը թէվճիհի իլէ ֆէրինճի օրտու-յու Հիւմայունէ թային պույրուլ-մուշ տուր։

— Աէքթէպը Հարպկէի Շահանէ խավաճէլէրինանէն Լրմէր Նայիլ Ֆ-ֆէնտկէ գայիմմագամլրգ ըիւթպէսի թէվճիհ պույրուլմուշ տուր։

ԻԼԱՆԹ

Թաշ խանընտա ատթրըան զէյթին եաղընը, զապէթամըզը օգույանէրին խատրընա պրրպգրրզ։

Պու աղալարտան բէք չօղու գա-պիլ տիր, թէճրիպէ տէ խուպ խա-կեաթ օլմուշլար քի, մէղքիր եաղ, Ֆրանսանդան վէ Իթալիանդան էն մէշ հուր եաղլարրն սրբասընտա գօնուլա-պիլիր։ 2

Պ. Յակոբ Պիւլպիւլեան վէ պիր ընէմէլի բատրիցիէր, իշպու բատ-գալտա եօրթուլարը իշլուն զայէթ թէ-միզ օլարագ թազէ Միլանօ եաղը իլէ չէօրէք եաբաճագ տըր։ Սաթրլաճագ մահալլի Մօսգօֆ սէրայրն գարշըսընտա սապրգ Սենթ Լէթրզպուրկ գահ-վէսի։

Պունատան տէօրթ սէնէ ագտէմ, Պանարմա վաքօրունուն իքինճի մա-քինէսթի, հէր նասըլ իսէ պէտապսթ-ըզընատան չարգլարրն ալթընա կէլէրէք վինճուտի էդիլիր, վէ իւչ գըզ էվլատը իլէ էհլինի թէրբ խատէրէք վէֆաթ խուէր։ Լրհը սէվապ մաքինէսթէր վէ միլէթ խայրխահլէրի, շու միւպարէք կիւնէրատէ էլ եարտըմը իլէ, պու պի-չարէկեանէրի սէվինտիրմէէրի, պազը զէվաթ թէրաֆընատան իլթիմաս օլունմուշ տուր։

Պէյդօզուն մահալլէ գաղինօսուն-նուն տահիպի Պ. Ամնէմ եէսի իլէ, գունտուրաճը էսնաֆընատան իքի եիւզ զուրուշ թէսլիմ օլունաճաղը խասսէ-թէն պիլտիրիլմիշ տիր։

Կէրէք Սիթանէ, կէրէք Պէյօղլու վէ Պալաթա, վէ կէրէք Պօղազ իչին-տէ իքի թէրաֆը քէօպրիտէ եիւզատէն մութմէճավուզ խանէ, եալը, գալի-նօ, մէյխանէ, տիւքքէան, տրտա, չիֆթլիք վէ պաղ, միւլք վէ կէտիկ, ատթլարդ օլուպ, իշմիրասընա թալիպ օլան ղէվաթ, Գույումճու չարսու-սունտա Շինճի նօմէրօ թէլլալտան խատէրլինի ալապիլիրլէր։

ԶԱՑԵԹ ԹԷՄԻԶ ՎԷ ԱԼԱ ՄՕՐԻՆԱ ՊԱԼԸԶԸ ԵԱԴԸ

Նէ պալըգ գօգուսու վար, նէսակ պալըգ չէշնիսի։

Բարիսատ Շէվքիսէ նամ ուսթա-նըն թէրթիպլի, վէ միւսթագիլէն իմ-թիազը։

Աբիթանէտակ, Տէլլա Միւտտա էճ զախանէսինատ ատթրըը։ 12

ԲԱՄԵԼԱ

ԿԱՄ

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ԳԻՇԵՐՆԵՐԸ

ԹԱՏՐԵԳՈՒԹԻՒՆ ԵՐԳԱԽԱՌՆ

Ի ՀԻՆԳ ԱՐԱՐՈՒԱԾՍ ԵՒ ՅԱՆՆ ՊԱՏԿԵՐՍ

Հէլլինօ-Ռիւ-ն

Սրտոյ Մ. Մանուէան.

Կոստանդնուպօլիս

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Յ. ՍԻՒՀԵՆՏԻՍԵԱՆ

1863

Պու լսթիֆ թէէաթրօ բէսալէսի Լրմէնիճէ լնանատան պատմա օլունմուշ. սաթրլըը եալընըզ Մահմուտ բաշատա քիթապտը Դաֆֆաֆեանընն տիւքեանընտա. ֆիյ 5.

Միլէթը Լրմէնիյէ Թէքֆուրլէ-ընատէն, էն սոն օլան Լան Լուսին-եան Թէքֆուր, Թարիխի հաղրէթը Իսանընն 1393 սէնէսի, Նայեմբերին 22 սինտէ Փարիսատէ վէֆաթ խուպ Ֆը-ռանսա գրալարը Թիւրգէսի օլան Էն Տըի քիլիսէսինէ տէֆն օլունմուշ օլ-մաղ իլէ, պու տէֆա Կիլիկիա զաղէ-թասը միւէլլիֆի Ի. Իւթիճեան մարիֆէթի իլէ թէքֆուրու միւթէ-վէֆանընն մէղար բէսմի, զայէթ ինճէ գալէմ օլարագ Փարիսատէ հէքք վէ թապ իթթիրիլիպ, Սիթանէտէ տա-խի Օ ինճիրլի խանընտա եօգարը գաթ-տա 9 Ն. օ իլէ մուրագամ Կիլիկիա զաղէթասը օտասընտա սաթրլմագտա տըր։ Ֆիյ 7 զրշ։

Կրոնրիւտ Հայերէն Քերաչառուրեան Յօրինեաց Ա. Մ. Վ. Գարագաշ

Տպեալ Պէշիկթաշու Հայկազեան ընկերութեան ծախիւրը. 1864.

Գրաբար լեսանը էօյրէնէնէրէ քե-բակատութիւն իւլէ պէրապէր էլլէմ օլան թալիմաթ քիթապը, քի լնանը-մըզտա իւչ տէֆա օլարագ կէօրիւլիւր վէ միւէլլիֆինին մալիւմաթ վէ էօհ-բէթի մալիւմ տիր։

Սաթրլըը հէր Լրմէնի քիթապը-լարընտա։

ԱՌԱՋԻՆ ՄՐՄՈՒՆՋՔ

ՔԵՐԹՈՒԱԾՔ ԱԲՐԱՀԱՄ Յ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Տպագրութիւն Թիւրքէրէն. 1864.

Աշխարհաբար լնանընտա կիւղել ոստանաւորաք. սաթրլըը հէր քիթապ-ճըլարտա. ֆիյ.

ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԼՕՂԱԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՁՈՒԴԱԿԱՆ ԲԱՐԵՐԱՐԻ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ

ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԻՒՀԱՆՏԻՍԵԱՆ

1864

Իշ պու Պէղճեան Յարութիւն ա-ղանն մուխթասար Թարիխի, Սահ-փան Պ. Պ. Փափասեան Թէ'լիֆի իւ-լէ աշխարհաբար լնանընտա Թապ ու-նէշը օլունուպ, Սիթանէնին հէր քիթապճըլարընտա օնար զուրուշա սաթրլմագտա տըր։

Լրրկրագրուն զաղէթայը միւթէ-պէրինէ Սիթանէտէ ատօնատի օրմագ խմթէյէնէրը, Պալաթատա Տէյիրմէն խանընտա իւսթ գաթատա Հիսարլեան Սարգիս աղանն օտասընտան եաղը-լապիլիրլէր։

ՏԻՐԻՃ ՄԱՔԻՆԱՅԻ

Փարիզ. Լանդ-Ռօ ոգրը Ն. օ 30

Վաթսան գօմբանիատը տիքիշ մա-քինալարընն ճիւմլէսէն ալա օլտու-զունու պէյան խէրիպ։

Պու թաճիւպէ շայեան մաքինայը թէրզիլէր, շապզաճրլար, գունուու-բաճրլար, կէօմլէք վէ սայը քէլմէն վէ բամուգ գումաշ տիքիճիլերի, ի-քէք գումաշ տիքիճիլեր, գօրսէճիլր, մանթօճուլար, հաղրճրլար գալալրգ-լա գուլանապիլիր։

Իքի թէրաֆը թէյէլ տախի տիքի-լիպ, տիքիշի հիշ պիր վագթ սէ օքիւ-լէմէզ։

Ֆիյ Ն.օ	1	250	ֆրանգ
„ „	2	350	„
„ 3 վէ	4	350—400	8

Լրաղնրզ պիր սաթրը 50.000 ֆրանք 23—52 տէն։

ՊՕՐՍԱ 1864	Ապրիլ 11			ՄԷՍԻԹԻԹԵԱԹ	Բաւար էր՝ Ապրիլ 13	Սալը 14	Չորշամբա 15	Բէնշմիյէ	Ճումա	Ճումա էր՝
Լօնտրա 3 այ վատէ Ղրշ.	108 1/4	108	108 1/8	Մէճիտիյէ լիրա · · Ղրշ.	101 15	101 15	101 15			
Փարիս „ „	23 50	23 48	23 48	Միւմթազէ · · · „	66 26	66 26	66 26			
Մարսիլիա 3 այ վատէ „	23 45	23 40	23 45	Օնսէ՝ թէրթ. ֆայ՝ ալ՝ „	47 20	47 20	47 20			
Վիէննա „ „				Գօնսօլիտէ · · · · „	52 26	52 26	52 26			
Ճէնովա „ „	23 58			Գօնսօլիտէ ճէտիտ · „	52 26	52 26	52 26			
Նարօլի „ „	23 50			Թէրթիպաթը բապիա „	57 26	57 26	57 26			

ԶԱԽԻՐԻ 15 ԱՊՐԻԼ

	Գրաշ
Թայզան Աբնաուտա · · · · · · · · · քիլ	· — ·
Իսմայիլ · · · · · · · · · · · · · · „	24—26
Գալա · · · · · · · · · · · · · · · „	· — ·
Բումիլի Պալչըգ · · · · · · · · · · „	22—24
„ Գաբրովա · · · · · · · · · · · „	22—24
Սոֆիա զաղէնա · · · · · · · · · · „	· — ·
Էդրէսիլ · · · · · · · · · · · · · „	19—22
Իսմայիլ · · · · · · · · · · · · · „	23—24
Սամսօն · · · · · · · · · · · · · „	· — ·
Գուրղաղ · · · · · · · · · · · · · „	· — ·
Պալչըգ · · · · · · · · · · · · · „	· — ·
Գօղօրօղ Գալաս · · · · · · · · · · „	· — ·
Աբրա · · · · · · · · · · · · · · „	10—11

Մէվճուտաթ 150.000։

ԷՄԹԱԶԻ ՏԱԽԻԼԻՑԷ 15 ԱՊՐԻԼ

ԱՆՏՕԼՈՒ տէկիմ · · · · · · · · ·	· ·
ԹԻՖԹԻՔ Էնպարէ · · · · · · · · „	· ·
ՃԷՀՐԻ · · · · · · · · · · · ·	· ·
ՊԱՀ ՄՕՄԻՒ · · · · · · · · · ·	· ·

ԷՄԹԱԶԻ ԷՃՆԷՊԻՑԷ 15 ԱՊՐԻԼ

ՔԷԼԼԷ ՎԷ ԹՕԶ ՇԻՔԷՏԻ	Գրաշ
Ինկիլիզ բրիմ 6—10 լիպրա գանթար	285—290
Լիվերբուլ 10 լիպրա · · · · · · „	· · ·
Օլանտա տէպրու 6-10 լիպրա · · „	285—290
Ամբէրտա 8 · · · · · · · · · · „	270—270
Ֆրանսըզ մի. չէմմոլը · · · · · „	275—280
Ինկիլիզ թօզ · · · · · · · · · „	260—265
Օլանտա էքսթրա · · · · · · · · „	260—265
„ պիրինճի · · · · · · · · „	250—252
„ իքինճի · · · · · · · · „	248
„ ի. չիւնճիւ · · · · · · · „	245
Ֆրանսըզ · · · · · · · · · · „	245
ՏԷՄԻՐ Ինկիլիզ չէվիտ լանտ տէօրթ	· · 60
քէօչէ եուվարլագ · · · · · · „	· · 65
„ եարմա · · · · · · · · · „	· 70—75
„ սամ չէվիտ իլէ · · · · · · „	110—115
„ չէմպէր · · · · · · · · · „	100—110
„ Մոսկով չէվիտ · · · · · · „	110—115
ԳԱԼԱՑ · · · · · · · · · · „	762—765
ԻՈՒԲՐՈՒՆ Ինկիլիզ · · · · · · „	150—155

Գուրշուն Ֆրանսըզ · · · · գանթար	
Չելէբէ պիր սրքբը 0 · · · · · „	170—175
„ իքի սրքբը 00 · · · · · · · „	180—185
ՍԱՀՄԱՆ Մարսիլիա չէվիտ · · · „	· · 150
„ Ինկիլիզ 40 օգկասը պիր „	· · 150
ՄՕՐ ՊԱՌԱՄ · · · · · · · · · „	· 55—60
ՍԱՆԹԱՄԱՐԹԱ · · · · · · · · „	200—250
ՁԱՃՐ ԳԷՊՐԸԶ · · · · · · · „	· 30—32
ՀԱՑ Ինկիլիզ · · · · · · · · · „	· 65—66
ԿԷՕԶ ԹԱՀԸ Ինկիլիզ · · · · օգկա	· 5— 6
ԳԱՀՎԷ Գարօ ֆինօ · · · · 0/0 „	1150 1170
„ Իքինճի · · · · · · · · „	1120 1040
„ Իւչիւնճիւ · · · · · · · „	1080 1100
ՁԻՎԻՏ Ինկիլիզ · · · · · · · „	110—130
ԳԷՐՄԷԶ · · · · · · · · · · „	· 35—65
ՊԻՊԷՐ Լօնտրա Մարսիլիա · · · „	· 5½ · 6
ՆԷՐՏԱՐ Ինկիլիզ · · · · · · „	· 6
„ Մըսըր Ֆէճնուպ էֆ · · · · „	· · ·
ԹԻՆԷՔԻՆ + Նշան չինթ սանտրգ · ·	320—325
ՐՕՄ Ամերիգա · · · · · · · 1 կալն	9½ 11
„ Ինկիլիզ · · · · · · · · · „	· · ·

ՄԷՃՄՈՒԱՑԸ ՀԱՎԱՏԻՍ

ՄԷՏՄՈՒՐԼԱՐԸՆՆ ԻՍՄ ՎԷ ՄԱՀԱԼԼԷՐՈՒ

ԱՍԻԹԱՆԷ · Պէօյուք Եէնի խանտա Թուլկնա-ճեան Յովակիմ։
ԱՏՈՒԱՆ · Բալամուտ օղլու Յակոբ աղա։
ԱՖԻՕՆ ԳԱՐԱ ՀԻՍԱՐ · Պապասեան Գրիգոր աղա
ԳԱՑՍԻՒՐԻԷ · Պէյոլբեան խոպով պէյ։
ԷԿԻՆ · Թարագճեան Յովսէփ աղա։
ԷՎԳԱՐԻ · Սինէօր ճիօվանի Լէօնարտի։
ԷՍԿԻՇԷՀԻՐ · Ոսիբեան Էնգաբէի Կարապետ աղա։
ԷՏԻՐՆԷ · Յովհաննէսեան Թարտա աղա։
ԷՐԶՐՈՒՄ · Շապանեան Գրիգոր Էֆենտի։
ԹԷՔԷՖԻՐՏԱՂ ·
ԹՐԱԶՈՒՆՋԱՆ · Մամբէան Պեսրոս աղա։
ԻԶՄԻՐ · Թ. Սըլթանեան Սարգիս աղա։
ԻԶՆԻՄԻՏ · Գ. Տ. Թ. Գասպարեան։
ՀԱԼԷՊ · Յ. Ս. Բուրճեանոֆ։
ՄԱՐԱՇ · Զօրպաճը օղլու Հաճի Տէփէթ աղա։
ՊԱՂԱՏԱՏ վէ ՄՈՒՍՈՒԼ · Աբրիկեան Թամամա աղա։
ՊԻԼԷՃԻԿ · Տէրգաբիթ օղլու Պեսրոս աղա։
ՊՐՈՒՍԱ · Կէմիճեան Նշան աղա։
ՎԱՐՆԱ · Հաճի Կարապետ օղլու Յովհաննէս աղա։
ՎԻԷՆՆԱ · Զրրաճը վ Իշէն աղա։
ՔԻՕԹԱՀԵԻ · Լիւլէճեան Պետրոս աղա։

ՄԻԻԷԼԼԻՖԻ ԴԱՀԷԹԱ

ՅՈՎՍԷՓ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ԴԱԼԼԱԹԱՑՍ ԷՄՈՒՆԻ ՔԻԼԻՍԷԻ ՍՕԳՈՒԸ Ն.՝ 17

Յ. ՄԻՒՀԷՆՏԻՍԵԱՆ ԹԱՊԱՆԷՍԻՆՏԷ